

CUPRINS

ABREVIERI	9
CUVÂNT ÎNAINTE	11
INTRODUCERE	15
Partea I	
CADRUL NORMATIV PRIVIND SPORTUL ȘI VIOLENȚA ÎN SPORT	17
Capitolul I	
CHESTIUNI INTRODUCATIVE	19
Secțiunea I	
Rolul social al sportului	19
Secțiunea a II-a	
Sportul, o sursă de violență.....	24
Capitolul II	
ASPECTE DE DREPT INTERNAȚIONAL	28
Secțiunea I	
Viziunea europeană asupra prevenirii violenței în sport.....	28
Secțiunea a II-a	
Modele europene de prevenire a violenței în sport.....	37
Capitolul III	
VIZIUNEA ROMÂNEASCĂ ÎN DOMENIU	47
Secțiunea I	
Strategia națională pentru sport	47
Secțiunea a II-a	
Analiza reglementărilor în domeniu	51
Secțiunea a III-a	
Legislația internă privind prevenirea și combaterea violenței în sport	88
Capitolul IV	
ASPECTE DE DREPT PENAL	107
Secțiunea I	
Dispoziții penale generale.....	107
Secțiunea a II-a	
Dispoziții penale speciale	111

Capitolul V

ASPECTE DE DREPT PROCESUAL PENAL	121
Secțiunea I	
Aplicarea și executarea măsurii de siguranță a interzicerii accesului la competiții sau jocuri sportive	121
Secțiunea a II-a	
Urmărirea și judecata infracțiunilor prevăzute de Legea nr. 4/2008.....	130

Partea a II-a

ESTIMĂRI PSIHOLOGICE PRIVIND COMPORTAMENTUL VIOLENT LA MANIFESTĂRILE SPORTIVE	141
--	------------

Capitolul I

TEORII CRIMINOLOGICE PRIVIND AGRESIVITATEA SUPPORTERILOR.....	143
Secțiunea I	
Considerații introductive.....	143
Secțiunea a II-a	
Diferențele individuale și agresivitatea suporterilor	147
Secțiunea a III-a	
Factorii contextuali și agresivitatea suporterilor	155
Secțiunea a IV-a	
Mecanisme explicative specifice	165
Secțiunea a V-a	
Limite și recomandări	175

Partea a III-a

ASPECTE DE PSIHLOGIE JUDICIARĂ.....	177
Secțiunea I	
Importanța și domeniul psihologiei judiciare.....	179
Secțiunea a II-a	
Criterii de apreciere a veridicității mărturiei judiciare.....	188

Partea a IV-a

INVESTIGAREA CRIMINALISTICĂ A ACTELOR DE VIOLENȚĂ COMISE CU OCAZIA MANIFESTĂRILOR SPORTIVE.....	195
--	------------

Capitolul I

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND INVESTIGAȚIILE CRIMINALISTICE	197
Secțiunea I	
Statutul și metodologia criminalisticii	197
Secțiunea a II-a	
Implicarea criminalisticii în combaterea actelor de violență ocasionate de manifestările sportive	201

Capitolul II	
INVESTIGAREA CRIMINALISTICĂ A INFRAȚIUNILOR COMISE PRIN VIOLENȚĂ: OBIECTIVE, PARTICULARITĂȚI, PRIMELE MĂSURI PENTRU ADMINISTRAREA PROBELOR.....	206
Secțiunea I	
Obiective și particularități.....	206
Secțiunea a II-a	
Primele măsuri pentru administrarea probelor.....	210
Secțiunea a III-a	
Cercetarea la fața locului	216
Capitolul III	
ALTE ACTIVITĂȚI PENTRU DOVEDIREA ACTIVITĂȚII INFRAȚIONALE.....	236
Secțiunea I	
Constatarea tehnico-științifică și medico-legală	236
Secțiunea a II-a	
Expertiza	243
Secțiunea a III-a	
Ascultarea părților și a martorilor	267
Secțiunea a IV-a	
Confruntarea	294
Secțiunea a V-a	
Prezentarea pentru recunoaștere	297
Secțiunea a VI-a	
Reconstituirea	299
Secțiunea a VII-a	
Percheziția.....	302
CONCLUZII ȘI PROPUNERI DE LEGE FERENDA	306
ANEXA I – Studiu privind personalitatea suporterilor violenți.....	326
ANEXA II – Acknowledgement	341
BIBLIOGRAFIE	342

CUVÂNT ÎNAINTE

În istoria sa multimilenară civilizația umană a acordat mereu atenție și componenteii ludico-sportive pentru avantajele pe care astfel de activități le aduc atât la nivel individual (dezvoltare armonioasă a corpului uman, sănătate, statutul social al celor ce performează), cât și colectiv (spiritul de apartenență la un grup comunitar, solidaritatea de grup, educația în spiritul implicării și întrajutorării).

Acestea sunt virtuți ce au fost transmise de-a lungul timpului și caracterizează lumea sportului și în prezent, când asistăm la o structurare și instituționalizare complexă la nivel global, în consonanță cu evoluțiile ce caracterizează celelalte paliere ale societății umane, cum ar fi cel economic, politic, militar ș.a.m.d.

Organismele naționale și internaționale ce au în competența lor reglementarea și organizarea evenimentelor sportive sunt chemate să valorifice plenar nobilele obiective ale sportului, dar, totodată, să vegheze ca manifestările sportive să nu constituie un cadru de desfășurare a unor acțiuni de natură să înfrângă cadrul legal și moral-etic ce se referă la drepturi și libertăți fundamentale cum sunt dreptul la demnitate, dreptul la viață și sănătate, libertatea de asociere și exprimare, libertatea de conștiință etc.

În rândul factorilor de risc ce trebuie gestionăți cu toată responsabilitatea se înscrie și violența la manifestările sportive, fenomen cu ale cărui rădăcini cauzale, forme de manifestare și modalități de abordare sunt diverse și complexe. În memoria colectivă rămâne, ca să amintim un exemplu dintre cele mai dramatice, tragedia de pe stadionul Heysel din Bruxelles din data de 29 mai 1985 când 39 de suporterii au murit și 600 au fost răniți la un meci de fotbal dintre o echipă engleză și una italiană.

Urmare a acestui dramatic eveniment, la nivel internațional au fost adoptate norme și standarde care să elimine posibilitatea repetării unor astfel de tragedii. În rândul acestora este de menționat, Convenția Europeană din 19 august 1985 privind violența și ieșirile necontrolate ale spectatorilor cu ocazia manifestărilor sportive, în special la meciurile de fotbal, adoptată la Strasbourg la 19 august 1985 (ETS 120), în cadrul Consiliului Europei, care la articolul 3 stabilește o serie de măsuri pe care statele părți trebuie să le aplice pentru a atinge obiectivele convenției.

Ulterior a fost adoptată și Convenția Consiliului Europei referitoare la abordarea integrată a siguranței, securității și serviciilor la partidele de fotbal sau alte evenimente sportive (ETS 218), care a subliniat că sportul și ansamblul organizațiilor și celorlalți factori implicați în organizarea și gestionarea unei partide de fotbal sau altor evenimente sportive trebuie să susțină valorile de bază ale Consiliului Europei, precum coeziunea socială, toleranța, respectul și nediscriminarea. Prin dispozițiile

ei, convenția promovează dreptul la integritate fizică, precum și de așteptările legitime ale cetățenilor de a asista la partide de fotbal și alte evenimente sportive fără a se teme de acte de violență, dezordine publică sau alte activități infracționale

Cele menționate mai sus îndrituiesc necesitatea unei analize aplicate a fenomenului, iar lucrarea „*Violența la manifestările sportive. O abordare interdisciplinară*”, pe care lectorul o are în față, constituie o apreciată contribuție în acest sens, cu atât mai mult cu cât ea complinește un gol la nivelul doctrinei de specialitate autohtone. Autorii, precum și coordonatorii săi sunt personalități recunoscute în mediul științific și sportiv românesc, iar decizia a supune această lucrare luminii tiparului constituie o reală concretizare a unei benefice responsabilități sociale și profesionale.

Constatând că în plan intern preocupările pentru prevenirea și combaterea acestui fenomen infracțional sunt abia la început și destul de timid, autorii lucrării își stabilesc ca obiectiv științific declarat acela a pune în evidență o serie de inadvertențe existente între viziunea românească și viziunea internațională, atât în ce privește politica de dezvoltare a activității de educație fizică și sport, cât și în ce privește politica de prevenire și combatere a violenței asociate sportului de performanță, în special meciurilor de fotbal.

Acțiunea este necesară în concepția autorilor întrucât ei constată cu realism că, la fel ca pretutindeni, lumea sportului românesc este marcată de numeroase episoade de violență, începând cu încăierările între fani, produse pe stadioane sau în afara lor, și continuând cu altercațiile și loviturile nepermise intervenite între jucători sau între alți participanți la manifestările sportive. În plus, violența este completată și de alte practici nocive, cum ar fi pariurile și dopajul, care riscă să anuleze valoarea formativă și educațională a sportului, precum și valoarea lui economică.

Această lucrare apare în anul în care s-a desfășurat un Campionat european de fotbal, ocazie cu care autoritățile competente din mai toate țările participante (inclusiv România) au fost sancționate financiar pentru conduita suporterilor lor pentru fapte cum sunt aruncarea de obiecte în teren, aprinderea artificii, tulburări ale mulțimii, transmiterea unui mesaj nepotrivit pentru un eveniment sportiv, comportament rasist și discriminatoriu al suporterilor, pătrunderea pe terenul de joc, comportamentul necorespunzător al echipelor.

Ca urmare, analiza interdisciplinară pe care o conține lucrarea este de apreciat, fiind în măsură să clarifice aspecte ale apariției, manifestării și abordării legal-instituționale a fenomenelor de violență ce apar în cadrul specific al manifestărilor sportive. Capitolele ce compun cuprinsul său detaliază astfel cadrul normativ privind sportul și violența în sport, caracteristicile psihologice privind comportamentul violent la manifestările sportive, aspectele de psihologie judiciară,

de drept penal, precum și caracteristicile investigației criminalistice a actelor de violență comise cu ocazia manifestărilor sportive.

O astfel de analiză din multiple puncte de vedere i-a condus pe autori la o serie de concluzii ce merită a fi reținute și subliniate. Una dintre ele se referă la valențele deosebit de importante ale sportului. Acesta nu înseamnă doar o serie de exerciții fizice sau psihice de amuzament, ci reprezintă o activitate socială de maximă importanță, care oferă beneficii imense, pe diverse planuri. El constituie o condiție esențială pentru a asigura sănătatea fizică și mentală, individuală și colectivă. De asemenea, el încurajează contactele între țări și contribuie la dezvoltarea economică și culturală, la nivel național și internațional. În fine, dar nu în ultimul rând, el reprezintă un important mijloc de realizare a obiectivelor politice comune ale umanității.

Pe de altă parte, autorii consideră important să sublinieze că violența sau „agresiunea” nu este inerentă sportului, ci reprezintă, cel mai adesea, o atitudine anexată sportului-spectacol, prilej de etalare de orgolii resentimente ori frustrări de cele mai multe ori nejustificate ce necesită acțiuni și abordări apropiate.

Deosebit de importantă este ideea, în acord cu acțiunea organismelor internaționale, conform căreia educația poate juca un rol decisiv în prevenirea agresiunii, diversele guverne trebuind să adopte, în materie de educație, o politică multi-instituțională, integrată și echilibrată, bazată pe parteneriat și cooperare eficientă la nivel local, național și internațional, menită să elimine huliganismul și vandalismul, precum și manifestările de rasism, xenofobie și intoleranță în sport. Din această perspectivă, autorii consideră că la nivel intern mai sunt multe demersuri normative și instituționale de făcut și, în acest sens, înaintează o serie de propuneri de acțiune. În plus, ei își exprimă intenția valorifica ideile, concluziile și propunerile din lucrare ca un fundament teoretic, pentru activitatea viitoare a două organizații ce își desfășoară activitatea în lumea sportului.

Pentru toate rațiunile prezentate mai sus, apreciem ca salutară apariția acestei lucrări în spațiul doctrinar autohton pentru valențele ei monografice, dar și aplicative ce îndeamnă pe cei ce desfășoară activități în lumea sportului să se implice mai mult și mai eficient în structurarea unui cadru normativ și instituțional menit să valorifice la maximum virtuțile acestei atât de importante activități inerente ființei și societății umane.

Prof. univ. dr. emerit Nicolae VOICULESCU
Membru supleant în Consiliul de administrație
al Agenției Europene a Drepturilor Fundamentale (FRA)

INTRODUCERE

Lucrarea de față pune în evidență o serie de inadvertențe existente între viziunea românească și viziunea internațională, atât în ce privește politica de dezvoltare a activității de educație fizică și sport, cât și în ce privește politica de prevenire și combatere a violenței asociate sportului de performanță, în special meciurilor de fotbal.

Sub acest din urmă aspect, se poate vorbi inclusiv de un decalaj în timp, având în vedere că, în plan internațional, violența în sport a devenit o temă politică prioritară încă din anii 80, în timp ce în plan intern preocupările pentru prevenirea și combaterea acestui fenomen infracțional sunt abia la început și destul de timide. Și aceasta, fără a interesa că, la fel ca pretutindeni, lumea sportului românesc este marcată de numeroase episoade de violență, începând cu încăierările între fani, produse pe stadioane sau în afara lor, și continuând cu altercațiile și loviturile nepermise intervenite între jucători sau între alți participanți la manifestările sportive (manageri, arbitri, organe de ordine etc). Mai mult, la noi, la fel ca pretutindeni, lumea sportului este marcată și de alte practici nocive, cum ar fi pariurile și dopajul, care riscă să anuleze nu doar valoarea formativă și educațională a sportului, ci și valoarea lui economică, inducând în mentalul colectiv ideea că mersul la stadion este o acțiune riscantă, ce trebuie evitată.

De unde se vede și interesul autorilor de a aprofunda cunoașterea acestor fenomene sociale, în special problematica violenței în sport, și de a contribui la o armonizare mai deplină a politicii naționale cu exigențele politicii internaționale în domeniu.

În același timp, autorii au considerat că necesitatea acestei armonizări poate fi corect înțeleasă, numai cu condiția ca problematica menționată să fie integrată într-o viziune mult mai largă, care să releve și alte aspecte, cum ar fi rolul social a sportului sau direcțiile actuale de dezvoltare a acestei activități, așa cum transpar ele din documentele internaționale.

Așa de exemplu, chiar din primul capitol, lucrarea evidențiază trei aspecte. În primul rând, ea evidențiază faptul că, în viziunea organismelor internaționale, este esențial ca sportul să devină o activitate de masă, dezvoltată pe trei paliere distincte, anume „sportul de performanță”, „sportul pentru toți” și „sportul pentru persoanele cu dizabilități”; cu alte cuvinte, în această viziune, sportul ar trebui să devină un mod de viață, care să faciliteze reunirea oamenilor în jurul unor valori democratice comune. În al doilea rând, ea evidențiază faptul că, în viziunea organismelor

internaționale, prioritară rămâne totuși dezvoltarea sportului de performanță, care poate deveni o componentă esențială a economiilor naționale și poate contribui decisiv la echilibrarea bugetelor naționale, la reducerea sărăciei și a decalajelor ce separă statele bogate de cele sărace și, în ultimă instanță, la pacificarea lumii. În al treilea rând, ea evidențiază faptul că, în această viziune, strategiile interne de prevenire și combatere a manifestărilor deviate, inclusiv a manifestărilor de violență asociate sportului de performanță, trebuie să aibă la bază o cercetare științifică temeinică și multidisciplinară, întreprinsă din perspective variate (juridică, criminologică, psihologică, medicală etc).

Cu privire specială la tema violenței în sport, trebuie amintit că lucrarea abordează această temă din mai multe perspective, ceea ce și explică de ce lucrarea a fost structurată în patru părți, după cum urmează: *Partea I*, „Cadrul normativ privind sportul și violența în sport”; *Partea a II-a*, „Estimări psihologice privind comportamentul violent la manifestările sportive”; *Partea a III-a*, „Aspecte de psihologie judiciară”; *Partea a IV-a*, „Investigarea criminalistică a actelor de violență comise cu ocazia manifestărilor sportive”.

De asemenea, trebuie amintit că rezultatele acestui studiu vor servi drept fundament teoretic, pentru activitatea viitoare a două organizații, anume pentru activitatea ce se va desfășura în cadrul Fundației „Pro-Consonantism”, constituită cu sprijinul și sub patronajul unor instituții din domeniul cercetării-dezvoltării, și aceea ce se va desfășura în cadrul centrului de excelență „Ivan Patzaichin”, conceput ca o structură organizațională adiacentă Clubului Dinamo, care își propune să stimuleze modernizarea acestui domeniu de nișă și să asigure resetarea sportului de performanță, în acord cu rezultatele științelor aplicate. În principal, acesta se dorește a fi un centru specializat în consilierea și evaluarea psihologică a sportivilor, în profilaxia dopajului și reducerea consumului de substanțe interzise și a efectelor lui negative, dar, cu timpul, își poate extinde atribuțiile, pentru a deveni un centru de consiliere și în alte domenii de interes sportiv, cum ar fi metodică și metodologia sportivă, management și leadership sportiv ori juridic-sportiv, nutriție, medicație și recuperare în urma traumelor survenite în pregătire și competiții, fiziologie sportivă, psihofarmacologie etc).

În fine, mai trebuie amintit că, distinct de cele patru părți, autorii au cuprins în lucrare și un capitol de concluzii și propuneri de *lege ferenda*, care prezintă, sintetic, principalele ei idei – aceasta, pentru a veni în întâmpinarea cititorilor grăbiți, care nu dispun de timpul necesar pentru a parcurge întregul text.

Partea I

CADRUL NORMATIV PRIVIND SPORTUL ȘI VIOLENȚA ÎN SPORT

Capitolul I

CHESTIUNI INTRODUCTIVE

Secțiunea I

Rolul social al sportului

Termenul *sport* derivă din cuvântul francez *desport*, care, la origine, desemna un exercițiu fizic sau psihic de amuzament¹.

Teoria actuală analizează *sportul* ca o activitate socială, care se diferențiază de alte asemenea activități prin patru trăsături esențiale, și anume: este o activitate care dezvoltă una sau mai multe calități fizice; este o activitate reglementată, guvernată de reguli; este o activitate orientată preponderent spre competiție; este o activitate federală (tutelată de o federație sportivă)².

Asemenea trăsături rezultă, de altfel, și din definiția dată sportului în art. 2 din Anexa la Recomandarea nr. CM/Rec(2021), adoptată de Comitetul de Miniștri, în virtutea art. 15.b din Statutul Consiliului Europei, mai cunoscută sub denumirea de *Carta europeană a sportului revizuită*, în care se arată că «prin „sport” se înțeleg toate formele de activitate fizică care, printr-o participare mai mult sau mai puțin organizată, au drept obiectiv menținerea sau ameliorarea condiției fizice și psihice, dezvoltarea relațiilor sociale sau obținerea de rezultate într-o competiție de orice nivel³.

După cum relevă această carte, Consiliul Europei acordă prioritate rolului economic al sportului și, ca urmare, el pune accent pe susținerea sportului profesionist și a diferitelor discipline sportive, pe organizarea competițiilor sportive și pe îmbunătățirea nivelului de performanță sportivă.

În acest sens, documentul menționat remarcă faptul că mișcarea sportivă include, în principal, organizațiile sportive, care reprezintă *principalul partener al autorităților publice în implementarea politicilor sportive* (art. 4, par.1), ca și faptul

¹ Douglas R. Harper, „sport”, *Online Etymology Dictionary* – document disponibil online la adresa Etymonline – Online Etymology Dictionary (accesat la 25.03.2024).

² A se vedea *Sport* – document disponibil online la adresa Sport – Wikipedia (accesat la 25.03.2024); în același sens, *What constitutes a sport?* – document disponibil online la adresa What constitutes a sport? – BBC Teach.

³ A se vedea *EPAS (2021)12rev3*- document disponibil online la adresa 1680a3c546 (coe.int) (accesat la 27.03.2024).